

Zasady pisowni wyrazów z ó

Literę ó piszemy zawsze wtedy, kiedy w innych formach lub wyrazach pokrewnych wymienia się na o, e lub a:

- próg – progi
- pióro – pierze
- powrócić – powracać

Ó piszemy w następujących zakończeniach wyrazów:

- –**ówka** – klasówka, prasówka, tenisówka
- –**ówna** – Kubicówna, Czubówna, Nowakówna
- –**ów** – Kraków, Żwaków, psów, kotów
- Wyjątki: skuwka, wsuwka, zasuwka

Istnieje tylko kilka słów, które zaczynają się od ó:

- ósmy, ósma, ósemka, ósmoklasista, ósmoklasistka
- ów, ówdzie, ówczesny, ówcześnie

W języku polskim mamy wiele wyrazów z **ó niewymiennym**. Należy zapamiętać ich pisownię. Przykładowe wyrazy z ó niewymiennym:

Witold Gawdzik

Zbiór wyrazów z ó niewymiennym

Krótką, różgą, kłótnią, córką,
zbój, powróśli, ogół, skórka,
włókno, włóczka, wróżba, różna,
żółw, tchórzliwy, wróbel, próżniak.
Oprócz czółna, żółtko, wiórek,
wójt, równina, chór przepiórek.

Póty, póki, król, jaskółka,
róża, Józef, szczegół, półka,
źródło, mózg, wiewiórka, która,
stróż, ogórek, wspólna, góra,
próchno, próba, późno, włóka*.
Zapamiętaj, łatwa sztuka!

*włóka – dawna miara powierzchni

Zasady pisowni wyrazów z u

Literę u piszemy zawsze na końcu wyrazów oraz na ich początku (za wyjątkiem słów ósmy, ósma, ósemka, ósmoklasista, ósmoklasistka, ów, ówdzie, ówczynie, ówczesny):

- stołu, płotu, bratu, słońcu
- ubranie, uprany, ustąpiła

U piszemy w końcówkach czasowników:

- gotuję, opisuję,
- maluje, pracuje
- kierują, hodują
- baluj, pij

U zawsze zapisujemy w końcówkach:

- **-un** – piastun, opiekun
- **-unka** – piastunka, opiekunka
- **-unek** – rysunek, pakunek
- **-uch** – maluch, paluch
- **-uszek** – maluszek, paluszek
- **-utki** – wesolutki, grubiutki
- **-usieńki** – malusieńki, samiusieńki
- **-uś** – lalusz, bratuś
- **-usia** – mamusia, kawusia
- **-unia** – babunia, lalunia
- **-unio** – dziadunio, tatunio
- **-um** – liceum, atrium
- **-us** – nerwus, serwus

Pisownia wyrazów z rz

Rz piszemy zawsze, kiedy w innej formie lub wyrazach pokrewnych wymienia się na r:

- mor**ze** – morski
- mądr**ze** – mądrość
- szczodr**ze** – szczodrość
- or**ze** – orać
- siatkar**z** – siatkarski
- malar**z** – malarski

Oprócz kilku wyjątków, rz piszemy po spółgłoskach:

- prz – **pr**zemoc, **opr**zeć
- brz – **br**zoza, Zab**rz**e
- trz – **tr**zmiel, patr**z**
- drz – **dr**zazga, zadr**z**e
- krz – **kr**zyk, uk**kr**zewiony
- grz – **gr**zyb, pod**gr**zać
- drz – **dr**zewo, wy**dr**zeć
- chrz – **chr**zan, och**chr**zić
- jrz – wej**jr**zenie, spoj**jr**zeć
- wrz – **wr**zeciono, zaw**wr**zeć

Wyjątki! Pszczyna, Pszczew, pszczoła, pszenica, bukszpan, kształt, pierwszy, wszędzie, wszyscy – wraz z wyrazami pokrewnymi. Sz piszemy również w liczebnikach i przymiotnikach zakończonych na -szy, -sza, -sze: pierwszy, lepszy, niższy, weselszy.

Rz piszemy w zakończeniach rzeczowników pochodzenia polskiego:

- -mierz – kątom**ierz**, wodom**ierz**
- -mistrz – bur**mistrz**, rach**mistrz**
- -arz – piłkar**z**, murar**z**
- -erz – rycer**z**, harcer**z**

Uwaga! W wyrazach pochodzenia obcego, szczególnie z języka francuskiego, końcówki piszemy końcówki –**aż**: baga**ż**, pasa**ż**, tatu**aż**, banda**ż**, pejza**ż**, masa**ż**. Istnieją również polskie słowa z końcówkami –**ież**: łupie**ż**, młodzie**ż**, kradzie**ż**, odzie**ż**, papie**ż**. Dlatego wyrazy te zawsze warto sprawdzać w słowniku, aby upewnić się co do ich pisowni.

Pisownia wyrazów z ż

Literę ż piszemy wtedy, gdy w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na g, z, s, dz, h, ź:

- stru**ż**ka – struga
- ka**ż**ę – kazać
- mę**ż**czyzna – męstwo
- po**ś**a**ż**ek – po**s**ąg
- dru**ż**yna – dru**h**
- wo**ż**ę – wo**z**ić

W wielu wyrazach piszemy ż, choć nie wymienia się na żadną z podanych liter. Pisownię wyrazów z ż niewymiennym należy zapamiętać.

Witold Gawdzik
Zbiór wyrazów z ż niewymiennym

Żarłok, wyżeł, kozuch stró**ż**a,
Żak, żartowni**ś**, żółta ró**ż**a,
Żółw, żubr, szar**ż**a, żmija, żywa,
Żyto, żać spiżarnia, żniwa,

Bagażowy, ciężkie ło**ż**e,
Żyłka, życzyć, żyzny, zbo**ż**e,
Waż, drapieżny, orę**ż** je**ż**a,
Żądać, ry**ż**, pożyczka, świe**ż**a.
Sierżant, wie**ż**a, gara**ż**, dą**ż**ę,
Żagiel, żegnać, żona, książ**ę**,

Wróżba, żuraw, banda**ż**, żebra,
Ka**ż**dy, żal, jałmu**ż**na, żebrak,
Ły**ż**ka, sma**ż**zyć, dro**ż**dze, żuczek,
Błędów nie znam, bo się uc**ę**.

Pisownia wyrazów z h

Wyrazy z h w odmianie lub formach pokrewnych mogą wymieniać się na g, ż, z:

- **druh** – drużyna
- **wahadło** – waga
- **blały** – błazen

H piszemy zawsze po literze z:

- **zhańbić**
- **rozhuścić**
- **zharmonizować**
- **zheblować**

Istnieją wyrazy, w których h się nie wymienia, należy więc zapamiętać ich pisownię:

Kłopotliwe samo h
Dość szczególną skłonność ma;
Lubi hałaśliwe słowa:

Huk, harmider, hałasować,

heca, hurmem, hej, hop, hura,
hola, horda, hejnał, hulać,
hasać, halo, hop, wataha...

W tych wypadkach się nie wahaj!

H piszemy także w wyrazach rozpoczynających się częstkami homo-, hetero-, hiper-, hipo-, homeo-, hekto-, higo-, helio-:

- **homogeniczny**
- **heteroseksualny**
- **hipermarket**
- **hipopotam**
- **homeopatia**
- **hektolitr**
- **higroskopijny**
- **heliocentryczny**

Pisownia wyrazów z ch

Ch piszemy wtedy, gdy w innych formach lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na sz:

- **much**a – musze
- **ucho** – uszy
- **słucha** – słyszeć
- **śmiech** – śmieszny
- **suchy** – suszyć

Ch piszemy zawsze po literze s:

- **sch**ować
- **sch**owek
- **sch**ylić
- **sch**yłek
- **sch**emat
- **wsch**ód
- **sch**ody
- **uschn**ąć

Ch piszemy zawsze na końcu wyrazów (za wyjątkiem słowa druh):

- **krach**
- **mach**
- **wieżach**
- **nauczycielach**
- **wybrankach**
- **książkach**
- **wesołych**
- **mnogich**

Pisownia wyrazów z ą, ę, om, em, on, en

Literę ą oraz ę piszemy:

- na końcu rzeczowników w liczbie pojedynczej: siemię, imię, źrebię, mamę, artystę
- na końcu czasowników w czasie teraźniejszym i przyszłym: piszą, piszę, robią, robię
- w czasownikach w czasie przeszłym: wziąłem, wzięli, obciąłem, obcięli
- w zakończeniach innych form czasowników: wziąć, wzięty, giąć, gięty

Ważne!

Na końcu rzeczowników w liczbie pojedynczej piszemy -ą: mamą, kartą:

- Szłam z twoją matką – liczba pojedyncza
- Pomachałam mu kartą – liczba pojedyncza

Na końcu wielu rzeczowników w liczbie mnogiej piszemy -om: mamom, kartom:

- Powiem to waszym matkom – liczba mnoga
- Przypisałam poniższym kartom – liczba mnoga

Cząski om, on, em, en piszemy:

- w wyrazach pochodzenia obcego: pompka, bombka, tempo, komputer, konto
- w wyrazach rodzimych przed częstkami -ko, -ka – wanienska, panienka, syrenka, jedzonko, onkologia

Pisownia końcówek -ji, -ii, -i

Końcówkę -ji piszemy w wyrazach kończących się na -sja, -zja, -cja:

- Rosja – Rosji, scysja – scysji, pasja – pasji, misja – misji, kolacja – kolacji, restauracja – restauracji

Końcówkę -i piszemy:

- w rzeczownikach zakończonych na -ja poprzedzone samogłoską: aleja – alei, mierzeja – mierzei, nadzieja – nadziei, fleja – flei, szyja – szyi
- w wyrazach rodzimych zakończonych na -ia: Karwia – Karwi, ziemia – ziemi, skrobia – skrobi, głębia – głębi, skrzynia – skrzyni, ciocia – cioci
- wyrazach z końcówką -nia wymawianą jako [ńa]: pracownia – pracowni, siłownia – siłowni, jaskinia – jaskini, pustynia – pustyni
- w wyrazach zakończonych na -ea: kamea – kamei, idea – idei

Końcówkę -ii piszemy:

- w wyrazach obcego pochodzenia: mafia – mafii, epidemia – epidemii, Finlandia – Finlandii, geografia – geografii, astronomia – astronomii, daktyloskopia – daktyloskopii, cukinia – cukinii, filozofia – filozofii
- wyrazach z końcówką -nia wymawianą jako [ńja]: Dania – Danii, ironia – ironii, linia – linii, pinia – pinii, agonია – agonii, fonia – fonii, harmonia – harmonii, unia – unii
- w przypadku słowa żmija – żmii

Pisownia partykuły nie

Partykułę nie piszemy razem:

- W rzeczownikach, jeśli to ma sens: nieprzyjaciel, niemoc, niepewność, nienawiść
- Z przymiotnikami i przysłówkami w stopniu równym: niezły, niemiły, niewesoło, niedobrze
- Z imiesłowami przymiotnikowymi: niepalący, niemogąca, niesłuchające, nieprany, niemyte

Partykułę nie piszemy osobno:

- Z przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym i najwyższym: nie lepszy, nie miłszy, nie lepiej, nie gorzej, nie najpewniej, nie najdziwniejszy
- Z czasownikami: nie robi, nie chcę, nie wołałeś (wyjątki: niedowidzieć, nienawidzieć, niecierpliwić, niedomagać, niepokoić)
- Z liczebnikami – nie pierwszy, nie dziesięć (wyjątek – niejeden w znaczeniu: wielu)

Pisownia wielką literą

Wielką literą zapisujemy wszystkie rzeczowniki własne, czyli oznaczające konkretną nazwę imienną:

- imiona i nazwiska ludzi: Pola Negri, Czesław Miłosz, Robert Lewandowski
- pseudonimy i przydomki: Bolesław Chrobry, Iwan II Groźny
- imiona zwierząt i roślin: Mruczek, Kitka, Tuptuś
- nazwy mieszkańców planet: Ziemianin, Marsjanka, Wenusjanin
- nazwy mieszkańców kontynentów: Azjatka, Europejka, Amerykanin
- nazwy mieszkańców państw, regionów, krain: Portugalczyk, Ślązak, Kaszubka
- nazwy kontynentów: Australia, Ameryka Południowa, Antarktyda
- nazwy państw: Polska, Grecja, Nowa Zelandia, Dominikana
- nazwy regionów i krain geograficznych: Śląsk, Pomorze, Kotlina Kłodzka
- nazwy oceanów, mórz, rzek, jezior: Ocean Atlantycki, Pacyfik, Wigry, Dunaj
- nazwy gór, wysp, półwyspów: Beskidy, Wyspy Kanaryjskie, Madera
- nazwy miast i wsi: Kraków, Katowice, Poznań, Jankowice
- nazwy ulic, placów, parków: ulica Dębowa, aleja Krakowska, plac Teatralny
- nazwy budowli, zabytków i pomników: Zamek Królewski, Wawel, Barbakan
- nazwy planet i gwiazd: Neptun, Uran, Wielki Wóz, Słońce
- nazwy świąt: Boże Narodzenie, Dzień Kobiet, Nowy Rok, Wielkanoc
- nazwy urzędów, szkół, organizacji: Uniwersytet Śląski, I Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego, Narodowy Bank Polski
- pierwsze wyrazy w tytułach książek i rozdziałów, utworach muzycznych, plastycznych itp.: W pustyni i w puszczy, Kamienie na szaniec
- wszystkie wyrazy (z wyjątkiem przymków i spójników) w tytułach czasopism: Wiedza i Życie, Mały Konstruktor, Dookoła Świata ([źródło](#))
- w listach ze względów uczuciowych lub grzecznościowych: Kochana Przyjaciółko! Pozdrawiam oboje Rodziców

Pisownia małą literą

Małą literą zapisujemy wszystkie rzeczowniki pospolite oraz:

- nazwy mieszkańców miast i wsi: wrocławianin, prażanka, londyńczyk
- nazwy stanowisk: dyrektor, kierownik, prezydent, minister
- nazwy miesięcy i dni tygodnia: piątek, lipiec
- nazwy województw: województwo śląskie, pomorskie
- przymiotniki utworzone od nazw geograficznych i miejscowych: azjatycki, chiński, mazurski, śląski
- nazwy obrzędów i zwyczajów: andrzejki, dziady, mikołajki, śmigus-dyngus, walentynki

Kiedy stawiać przecinki?